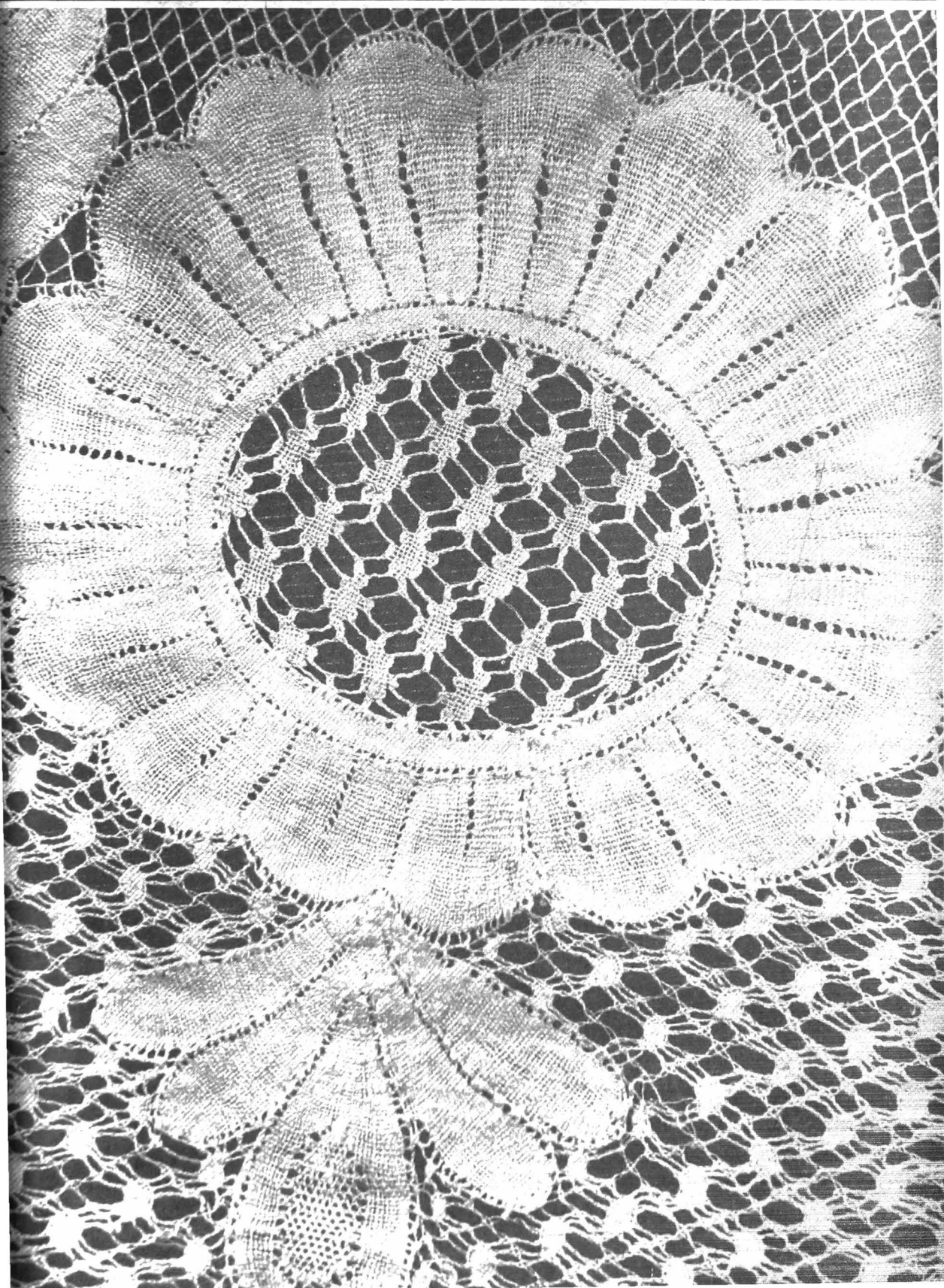

DE GENTSE KANT

M. BROECKHOVE

XXXIV

DE GENTSE KANT

door

M. BROECKHOVE

Met uitleg door Mevr. L. VAN DIJK-VANHOOREN

résumé en français

1973

Deze uitgave werd uitgegeven naar aanleiding van het vijfjarige bestaan van de Kantwerkstersklub Sint-Katelijne van de Koninklijke Bond der Oostvlaamse Volkskundigen, Gent.

Heruitgave 2011

Kaft : Bloem in de boord van een albe met Gentse kant.

TEN GELEIDE

De kantwerkstersklub Sint-Katelijne van de Koninklijke Bond der Oostvlaamse Volkskundigen bestaat vijf jaar. Bij een eerste lustrum hoort een feest en een tentoonstelling. De sekretaris van onze Bond, de daadvaardige Maurits BROECKHOVE, zorgt voor meer. Hij levert een uitstekende bijdrage over de weinig of niet bekende "GENTSE KANT" die de officiële naam draagt: "la dentelle de Gand à réseau varié". Deze fijnzinnige prestatie en produktie kende slechts een beperkte bloeiperiode. Daarin ligt enigszins de verklaring, waarom de Gentse verwezenlijking in praktisch alle kantmilieus onbekend is gebleven. De Gentse kant genoot nochtans de waarborg van een oktrooi. Koninginnen en hertoginnen kenden dit kunstzinnig weefsel en stelden het ten zeerste op prijs. Daarenboven genoot het een internationale waardering, aangezien het op de wereldtentoonstelling te Parijs in 1853 een medaille 1ste klas van Napoleon III verkreeg.

Maurits BROECKHOVE is in de wereld van de volkskundigen ten zeerste gewaardeerd, o.a. door zijn publikaties "Weerkundige Volkskalender voor het Vlaamse Land" en "De Vinkensport in Vlaanderen"(1) en door menige bijdrage in het tijdschrift van de Bond OOSTVLAAMSE ZANTEN. Hij biedt ons hier op puike wijze de oorsprong en de teloorgang van de Gentse kant. Mevrouw Lea VAN DIJK-VANHOOREN, de toegewijde lesgeefster van onze kantwerkstersklub die pionierswerk verricht, verstrekte degelijke technische uitleg. Hun werk is gebundeld in een verrassende, rijk geïllustreerde studie DE GENTSE KANT. Vele historici en volkskundigen hebben reeds over Gent en de Gentse schatten geschreven. Het loopt niet van een leien dakje een totaal nieuw aspect te ontdekken, waarover men weinig of niets weet. Hier is dit uitzonderlijk het geval. Deze uitgave vult in de literatuur over de kant in het algemeen en over Gent in het bijzonder een leemte aan. Ze weerspiegelt de speurende zin en de gedegen kennis van de vorsers. Beide personen verdienen onze oprechte dank en hulde. Zij dragen ertoe bij om de naam en faam van Gent op een onbetreden pad nieuwe luister bij te zetten.

Renaat van der Linden
Lid Koninklijke Kommissie voor
Volkskunde
Voorzitter Koninklijke Bond Oost-
vlaamse Volkskundigen

(1) Beide werken werden bekroond met de Alfons de Cockprijs resp., Gent, 1959, 211 blz, 7 ill., - Gent, 1969, 165 blz, 45 ill., 2 platen.

WOORD VOORAF

De kant waarover we thans niet meer horen spreken, die eens vermaard was, die thans op alle grote kanttentoonstellingen afwezig blijft, die zoals sommige kantkringen durven te beweren nooit zou hebben bestaan, die de waarborg van een uitvindingsoktrooi genoot, die door koninklijke, hertogelijke en andere hoogheden van binnen- en buitenland zeer op prijs werd gesteld, die op de wereldtentoonstelling van Parijs 1855 een medaille 1e klas van Napoleon III bekwam is de GENTSE KANT waarvan de officiële naam luidt “ **la dentelle de Gand à réseau varié** “.

Het is dan ook de hoogste tijd om die soort kant opnieuw in herinnering te brengen en te belichten.

Zij is onafscheidbaar verbonden met de Kongregatie van O.-L.Vrouw-Visitatie. Sommige gegevens mochten we putten uit de ongepubliceerde “ Geschiedenis van de Kongregatie van O.-L.-Vrouw Visitatie “, opgesteld door E. Z. Direktrice Agnes VANMALDEGHEM, waarvoor we haar onze oprechte dank betuigen. Deze gegevens worden verder aangeduid door de vermelding “ Gesch. Kongr. O.-L.- Vrouw-Visitatie “.

Ook mochten wij ter gelegenheid van de geschiedkundige tentoonstelling “ Driehonderd jaar Visitatie “, georganiseerd op 28 en 29 april 1973 in de Kapittelzaal van het klooster Gentstraat 3 te Sint-Amandsberg en waar o.a. echte Gentse kant en dokumenten in verband ermee waren tentoongesteld, beelden opnemen. Die stellen ons in staat deze bijdrage te illustreren.

Mevrouw Lea VAN DIJK-VANHOOREN, eerste lesgeefster bij de Kantwerkersklub Sint-Katelijne, was zo bereidwillig ons de uitleg over een voorbeeld van echte Gentse kant te verstrekken.

Dank betuigen we ook aan mej. M.J. DE SMET en de heren R. DE CALUWE en G. WEZE. Door hun hulp ontdekten we verspreid liggende dokumenten.

OORSPRONG EN TELOORGANG

Einde 18e eeuw waren te Gent twee meisjeswezentehuizen. *De Schole voor dochters* (52 meisjes) op het Hammeke genaamd *Rode Lijvekens* en de *Blauwe Meisjesschool* (80 weesjes) in de Onderstraat (1).

Deze laatste school die van 1623 af (2) onderdak verleende aan de *Blauwe Meisjes* was gevestigd in het Braem- of Wulfaert-Vilainsteen, thans de Lauretschool, en werd bestuurd door wereldlijke leidsters.

Afb. 1. — Blauw Meisje

De benaming *Blauwe Meisjes* staat in verband met de kleding : blauw laken jurk en rok, witte halsdoek, witte kakenmuts en grauwe schort.

Door een nieuw "reglement van inwendige orde", door de wetgevers in april 1774 uitgevaardigd, weten we dat het onderricht in hoofdzaak op het aanleren en het beoefenen van het kantwerk was afgestemd. Alle kinderen, onafgezien hun leeftijd, moesten in de zomer om vijf en in de winter om zes uur opstaan. Na het morgengebed, de mis en het ontbijt (al rechtstaande) gingen ze onmiddellijk naar de *werkschole* tot de middag. Na de tijdspanne 's middags van dertien tot veertien uur, voor het onderricht in het lezen en het schrijven, keerden ze terug tot de *werkschole*.

Het art. XVII zegt : *de kinderen zullen voortaan moeten werken Valencyne kanten*. Het volgend art. XVIII bepaalt *het Pyl*: de kleinsten zullen vijf, de middelbare zeven en de groten negen uur per dag aan het kantkussen vertoeven (3).

(1) DESTANBERG D.: *Gent onder Jozef II, 1780-1792*, Gent, 1910, (*Liefdadige Gestichten en Instellingen*, p. 23.

(2) Brief 2-3-1864 van Kanunnik H. Fr. Bracq aan de Gemeenteraad betreffende de ontworpen afschaffing van het Wezenhuis der Blauwe Meisjes, gedrukt eks. in archief van de Kongr. van O.-L.-Vrouw-Visitatie.

Idem als bijlage VI bij DE POTTER. *Frans, Gent van den oudsten tijd tot heden*, deel VI, pp. 499-503.

(3) CLAEYS Prosper : *Mélanges historiques et anecdotes sur la ville de Gand*, Gent, 1895, (/) *l'Orphelinat des filles pauvres en 1774*, pp. 213-217.

De wil van de wethouders tot het verplicht vervaardigen van Valencienneskant in de Blauwe Meisjesschool vindt een verklaring in het feit dat Gent in die jaren vermaard was in het vervaardigen van *de laValenciennes* (4). Trouwens ongeveer dertig jaar vroeger, in 1743, hadden de Staten van Vlaanderen aan keizerin Maria-Theresia een kleed in dito kant geschonken. Het geraakte in 1744 afgewerkt, kostte 25.000 florijnen en werd betaald met de opbrengst van belastingen uit het distrikt Gent. Maria-Theresia drukte haar dank en voldoening uit en schonk naderhand aan de Stad Gent een schilderij waarop ze getooid met het kleed afgebeeld staat(5). Men kan het nu nog bewonderen op het stadhuis in de ontvangstaal (vroegere kommissiezaal).

In 1805, op bevel van het Bestuur van de Burgerlijke Godshuizen, kwam de Blauwe Meisjesschool onder de bevoegdheid van de E.Z. van O.-L.-Vrouw-Visitatie (6) .

Omstreeks die periode maakte de kantnijverheid echter een crisisperiode door. De kantwerksters en -scholen dienden rekening te houden met de nasleepende gevolgen van de Franse revolutie die alle privileges had afgeschaft, die de kerk en de bestaande adel had geruïneerd. Wel ontstond er een nieuwe adel die zeer praalziek was, doch de kantnijverheid in onze streken haalde er nog geen voldoende voordeel uit. Van 1815 tot 1817, periode van het verval van Napoleon (slag van Waterloo) veroorzaakte de politieke toestand nog een achteruitgang, zoniet een stilstand. Het mechanische gaasdoek (tule) deed na de troebelen omstreeks 1819 zijn intrede in Vlaanderen. Voor tule werden machines geïnstalleerd o.a. te Antwerpen, Gent, Dendermonde en Brussel. De kloskant kreeg daardoor een gevoelige slag. Het grondpatroon (*réseau uni fait aux fuseaux*) voor de naaldkant moest van dan af zelden of niet meer geklost worden (7) .

(4) VERHAEGEN Pierre : *La Dentelle Belge*, Ministère de l'Industrie et du Travail, Bruxelles, 1912, voetnoot p. 75.

Tentoonstelling a Vier eeuwen kant", Generale Bankmaatschappij, Waterpoort 1, Kortrijk, van 8 tot en met 28 mei 1973, p. 7.

(5) VERHAEGEN Pierre : *La Dentelle Belge*, Ministère de l'Industrie et du Travail, Bruxelles, 1912, voetnoot p. 75.

CLAEYS Prosper : *Mélanges historiques et anecdotiques sur la ville de Gand*, Gent, 1895, Q Le portrait à la " robe de dentelles • de l'impératrice Marie-Thérèse, pp. 255-261.

(6) Brief 2-3-1864 van Kanunnik H. Fr. Bracq aan de Gemeenteraad betreffende de ontworpen afschaffing van het Wezenhuis der Blauwe Meisjes, gedrukt eks. in archief van de Kongr. van O.-L.-Vrouw-Visitatie.

Idem als bijlage VI bij DE POTTER Frans, Gent van den oudsten tijd tot heden, deel VI, pp. 499-503.

(7) VERHAEGEN Pierre : *La Dentelle Belge*, Ministère de l'Industrie et du Travail, Bruxelles, 1912, p. 49.

In 1833 begon het katoengaren van Lieven Bauwens het vlasgaren volop te verdringen waardoor een crisis in de vlasnijverheid ontstond. Het katoengaren was goedkoper en gemakkelijker om te verwerken. Het duurere vlasgaren werd dan nog enkel gebruikt voor sommige stroken in Valencienneskant op bepaalde kledingstukken. In 1837 vond Jacquard het opgewerkte gaasdoek (tulle brodé) uit dat de weg opende voor het vervaardigen van namaakkant. Op de koop toe kwam in 1840 een wijziging in de mode. De étiquette schreef geen kantwerk meer bij de staatsiekledij voor. De kantversieringen op de hemden van de mannen verdween en de vrouwen droegen meestal de goedkope namaakkant (8).

In die periode met vele dieptepunten hadden op 3-10-1836 (9) de E. Z. van O.-L.-Vrouw-Visitatie nog een Sint-Jozefschool voor arme kinderen opgericht in het Graaf de Jonghesteen in de Onderstraat, juist nevens de Blauwe Meisjesschool. Toen in april 1850 (10) E. Z. Marie Joseph (Virginie Vrancken) als nieuwe direktrice van de twee gestichten werd aangesteld, waren de bestaansmiddelen van de Sint-Jozefschool bedreigd. De bedrijvigheid in de Blauwe Meisjesschool was fel gedaald. Men diende er iets op te vinden om uit het slop te geraken.

E. Z. Marie Joseph slaagde erin een nieuwe methode te bedenken voor de samenstellingswijze van een kantwerkensemble dat zij « *la dentelle de Gand à réseau varié* » noemde.

Via het Provinciebestuur van Oost-Vlaanderen, door het indienen van de beschrijving (zie afb.2), vergezeld van drie monsters (11), vervulde ze de formaliteiten voor het bekomen van een oktrooi (12).

Terzelfder tijd had zij in een schrijven aan Z. M. Leopold I uitdrukkelijk vermeld dat in de Kantschool Sint-Jozef niet enkel kosteloos onderwijs werd gegeven om de toekomst van de arme kinderen te waarborgen, doch dat thans het kantwerk een bron van inkomsten voor hun arme familie betekende. Sommige kinderen wonnen 0,80 F à 1,00 F per dag. Het oktrooi vroeg ze ook niet aan in haar persoonlijk belang, doch de winsten die er zouden uit voortvloeien, werden verdeeld onder de arme families waarvan de kinderen gratis onderricht kregen in het instituut (13).

(8) Ibidem : pp. 29-31. RUBBENS Edmond : De Sluier der Koningin — La Voile de la Reine, Vereeniging voor Kunstkantwerk van Zele, z. j., Voorwoord p. 2 en 4.

(9) Memorieboek Kongr. O.-L.-Vrouw-Visitatie : 3-10-1836, heden is begonst de Armenschool onder de bescherming van de H. Joseph.

(10) Gesch. Kongr. O.-L.-Vrouw-Visitatie, handschrift p. 44.

(11) De monsters gevoegd bij de beschrijving zijn niet meer voorhanden in de bundel op het Ministerie van Economische Zaken, Administratie van de Handel, Dienst voor de Handels- en Nijverheidseigendom.

(12) Gesch. Kongr. O.-L.-Vrouw-Visitatie, handschrift p. 44.

DE CALUWE R.: 300 jaar Visitatie-Documenten : nr. 1 Ontvangstbewijs dd. 5-10-1852 van het request tot het verkrijgen van een oktrooi, SCHAKEL, Mededelingsblad van het Heemkundig Documentatiecentrum Sint-Amansberg, jg. 3, nr. 3, 1973, pp. 5-6.

(13) Gesch. Kongr. O.-L.-Vrouw-Visitatie, handschrift p. 46.

Bij de aandachtige lektuur van de beschrijving van E. Z. Marie Joseph stellen we vast dat haar uitvinding niet zozeer slaat op het vervaardigen van een nieuw soort kant als dusdanig doch wel op de manier van het samenvoegen van de afzonderlijk gekloste kantelementen door middel van een netwerk van verschillende structuur. In de tentoongestelde Gentse kant op de tentoonstelling « Driehonderd jaar Visitatie » hebben wij in het netwerk elementen kunnen zien waarvan de tekening bij ons weten nog nergens in het om het even welk soort van kant is teruggevonden.

Het vervaardigen van de Gentse kant steunde op groepswerk. Ieder meisje werkte, onafhankelijk van het geheel, een der vele motieven af die naderhand werden samengevoegd tot een geheel dat een willekeurige vorm en willekeurige afmetingen kon bereiken. Bovendien had dit procédé nog het voordeel dat bij laagkonjunktuur er reserve-elementen konden worden geklost, zodat de leveringstermijn van de latere bestellingen kon worden ingekort.

Het uitvindingsoktrooi onder nr. 1533/6592 (zie afb. 3 en 4), werd toegekend op 28-10-1852 voor een termijn van vijftien jaar. Op 7-9-1854 werd het gesteld onder het regiem van de wet van 24-5-1854 of voor een termijn van twintig jaar (14). Dit oktrooi erkende de Gentse kant officieel als exclusief produkt van de Sint-Jozef Armeschool van de E. Z. van O.-L.-Vrouw-Visitatie. Inderdaad in de nog bewaard gebleven tabellen, van 1854 tot 1859, die op verzoek van het gemeentebestuur door de politiekommissarissen werden opgesteld in verband met de bestaande toestanden in de kantwerkscholen te Gent, vinden we dat in alle scholen Valencienneskant werd gemaakt behalve in de Sint-Jozefschool waar, zo luidt het, *Dentelles dites de Gand* werden vervaardigd (15).

Weldra volgde een hoogkonjunktuur waaruit de Sint-Jozefschool en ook de Blauwe Meisjes voordeel haalden. Inderdaad E. Z. Maria Joseph had aan het Bestuur van de Burgerlijke Godshuizen voorgesteld dat de Blauwe Meisjes die volgens art. XVII van het reglement van april 1774 slechts *Valencyne kanten* (zie p. 9) mochten vervaardigen, zouden ingeschakeld worden bij het vervaardigen van de Gentse kant. Haar vraag werd ingewilligd en voor hun *neerstigheid* werd 1/8 van de winst ten voordele van het hospies voorzien (16).

(14) Ibidem, p. 44.

DE CALUWE R.: 300 jaar Visitatie-Documenten : nr. 3. Min. besluit dd. 7-9-1854, nr. 180, 3e Division, nr. 153313, waarbij het oktrooi onder de bescherming van de wet van 24-5-1854 wordt geplaatst, SCHAKEL, Mededelingsblad van het Heemkundig Documentatiecentrum Sint-Amandsberg, jg. 3, nr. 3, 1973, p. 8.

(15) Archief Stad Gent : Reeks R7L (1855-1870), farde " Ecoles manufacturières 18541859

STEELS M.: De kantwerkscholen in Oost-Vlaanderen en te Gent in de 19e eeuw. Gendtsche Tydinghen, jg. 2, nr. 5 mei 1973, p. 99.

(16) Groot Memorieboek Kongr. O.-L.-Vrouw-Visitatie, 21-1-1853.

Description de la manière dont se fait la Dentelle inventée par nous et pour laquelle j'ai eu l'honneur de demander à Sa Majesté un brevet d'invention

Chaque fleur se fait séparément du réseau.

Si le dessin est grand; on le divise; et plusieurs ouvrières en confectionnent une partie; ensuite on reporte ou reporte tous les morceaux sur le dessin et on fait un réseau à volonté; soit point de Valenciennes, point de Malines, point de Paris, ou on rejoint les fleurs avec de simples trefles en passant les fils au crochet.

En procédant de cette manière on peut en quelques semaines, faire une Dentelle large de quarante à cinquante centimètres et sous le rapport artistique, les Dessins peuvent être exécutés fidèlement en toute largeur et en toute forme.

Virginie Francken
Sup^re de la Visitation

Lond le 5 8bre 1852

Dat het kantwerk van E. Z. Marie Joseph meer dan waardering genoot, bewijst de bestelling in 1853 van de Stad Gent als het erop aankwam een geschenk aan de Hertog Leopold (later Koning Leopold II) en de Aartshertogin Maria Hendrika aan te bieden ter gelegenheid van hun huwelijk. De gemeenteraad vergaderd in geheime zitting op 9-7-1853 besliste dat het geschenk *consistera en des objets émanant de la fabrication à laquelle se livrent nos écoles d'orphelines, charge le collègue après s' être assuré auprès le Ministre du Roi de l'accueil réservé à ce présent et sans en limiter le chiffre du Gout de négociier avec la supérieure de l'établissement* (Blauwe Meisjes), *la fabrication des objets dignes d'être offerte en cadeau par la ville et de la princesse à laquelle ils sont destinés* (17).

De onderhandelingen met E. Z. Direktrice Marie Joseph leidden tot het vervaardigen van een kanten kleed (18) waarbij een sjaal, een hoofddekseel en een zakdoek behoorden, samengesteld uit “ *la dentelle de Gand à réseau varié* “. Door ieder onderdeel afzonderlijk te klossen en daarna samen te voegen, kon met vereende krachten van de E. Zusters, de kinderen van de Sint- Jozefschool en van de Blauwe Meisjes het geheel worden afgewerkt in een tijdspanne van ongeveer tien maanden, een werk dat normaal jaren zou hebben gevegd. Niet minder dan 80.000 klossen zijn erbij te pas gekomen (19).

Het past hier even een beschrijving van het kleed te geven : *de vorm van het lijf des kleeds is met eene punt en met een dubbele berthe* (20), *samengesteld uit een drijvoudige reeks kanten. De rok is bekleed met dry volants, waervan de teekening eenen bloemenkrans, in de hertogelyke kroon gestrengeld, verbeeldt. De shawl, die 6 meters 80 centimeters omvang heeft, is uit een stuk gemaakt. In het midden praelt een tuil van verschillige bloemen, terwyl de hoeken aen den eenen kant den datum van den dag der aanbieding : 31 augustus 1853, draegen, en aen den anderen kant stads wapen met hare kenspreuk : Fides et Amor, alsook de naemteekens van den hertog en de hertogin van Brabant.*

De teekening van den neusdoek, bestaet uit bloemenkransen en de naemletters van den hertog en de hertogin : eene L. en eene M. Het middendeel is uit batist, insgelijks op het kussen gemaakt en waarvoor ruim duizend klossen benoodigd waren.

Eindelyk, ook de coiffure is met ineengestrengelde bloemen versierd (21).

(17) Archief Stad Gent : reg. gemeenteraad nr. 53, zitting 9-7-1853.

(18) Dat kleed was in geen geval het bruidskleed zoals in sommige literatuur wordt beweerd.

(19) STEYAERT J. J.: Volledige beschrijving van Gent, Gent, 1857, pp. 44-46.

(20) Berthe : kanten vrouwenkraag.

(21) Gazette van Gent 19-4-1854.

STEYAERT J. J.: Volledige beschrijving van Gent, Gent, 1857, p. 45.

N.º 1939
6592

Leopoldo,
Roi des Belges.

A tous présents et à venir; Salut.

Vu la demande de la Dame Régine Van den Sap^{re} des Sœurs de la Visitation
domiciliée à Gand rue Sape N.º 114
tendant à obtenir, aux termes de la loi du 25 Janvier 1817, un
brevet d'invention de quinze années pour
un nouveau genre de dentelle, dite dentelle de Gand à réseau
varié

dont elle déclare être l'inventrice ainsi qu'il résulte du
procès-verbal dressé lors du Dépôt des pièces au Greffe de
la Province de la Flandre orientale le 5 Mars 1852

Vu le dessin et le mémoire descriptif ci-après:

Nous avons arrêté et arrêtons:

Un Brevet d'Invention de quinze années
est accordé à ledite Dame Francken
pour l'Invention décrite ci-dessus.

Le brevet donnera à son possesseur le droit:

1.º De confectionner et de vendre exclusivement dans tout le Royaume, pendant toute la durée du brevet, les objets brevetés ou de les faire confectionner et vendre par d'autres qu'il y autoriserait.

2.º De poursuivre devant les Tribunaux ceux qui porteraient atteinte au droit exclusif qui lui est accordé, et de procéder contre eux, en justice, à l'effet d'obtenir la confiscation, à son profit, des objets confectionnés en contravention au présent brevet, et non encore vendus, et du prix d'achat des objets qui seraient déjà vendus, ainsi que d'instituer une action en dommages et intérêts, s'il y a lieu.

Le Gouvernement ne garantit en rien, ni la nouveauté, ni le mérite de l'invention, et il pourra déclarer nul le présent brevet et en rendre l'objet public, pour une des causes indiquées à l'art. 8 de la loi du 25 Janvier 1817.

Les objets brevetés devront être confectionnés dans le Royaume, et le breveté ou ses ayants droit, seront (à l'expiration du délai fixé par le 3.º de l'art. 8 de la loi, & plus tôt si le brevet le stipule) tenus de produire au Ministre de l'Intérieur, à toute réquisition de sa part, la preuve suffisante de la mise en œuvre continue et régulière de l'invention brevetée, de telle sorte que celle-ci puisse être regardée comme étant exploitée utilement pour le Pays; le Gouvernement se réserve par conséquent la faculté d'annuler le brevet et d'en rendre l'objet public, si ces obligations n'étaient point complètement remplies.

Donné à Bruxelles le 28 juin 1819.

Par le Roi:

Le Ministre de l'Intérieur

J. Signé: Leopold

9

Afbeelding 5: HH. KK. H11. De Hertog en de Hertogin van Brabant. De hertogin getooid met het kanten kleding in "dentelle de Gand à réseau varié" haar geschonken door de Stad Gent. Lith. Jules David (na 1853).

Copyright : Studio DULIERE, Brussel.

Uit Publication du Journal des Dames et des Demoiselles, Edition Belge, Impr. Lamoureux, r. St. Jean de Beauvais 12, P.. — Archief Kon. Vereniging HET MUSEUM VAN DE DYNASTIE, v.z.w., Brussel.

De tekening voor de versiering van het ensemble werd opgemaakt door de Heer Fr. VANDERSYPT, leraar voor tekenen aan de *Bijzondere school voor teekenkunde voor nijverheid en geweeffsels te Gent*, toen gevestigd in het beluik van de Akademie (22).

Hij was de man die in zijn vak reeds zoo dikwerf blijken van bekwaemheid gegeven heeft en die deze gelegenheid, als 't waere, te baet heeft genomen om te toonen wat uitgebreide en schitterende rol de kunst geroepen is in de nijverheid te spelen (23).

De gemeenteraad besliste vóór het kleeed naar Brussel te brengen voor de overhandiging *que la Dame supérieure de l'école des filles bleues, sera à exposer aux regards du public, la toilette en question pendant la journée du 19-4-1854 et charge le collège de prendre des mesures en conséquence* (24).

In werkelijkheid is het kleeed twee dagen tentoongesteld, op woensdag en op donderdag, 19 en 20-4-1854, van tien uer des morgens tot twee uer nanoen, in het beluik der *Blauwe Meiskens*, in de Onderstraat. Door dezen maatregel, heeft de stedelijke regeering aen eenen billijken wensch der bevolking voldaan (25).

In zitting van de gemeenteraad van 13-5-1854 kon de Heer DELEHAYE, die deel uitmaakte van de afvaardiging die te Brussel het kleeed op 23-4-1854 overhandigde meedelen dat S.A.R. & I., die ondertussen door haar huwelijk *Madame la Duchesse de Brabant* (26) was geworden, a *examiné en détail toutes les pièces de ce présent, dont elle a admiré le fini et le bon goût. Elle s'est enquis avec intérêt de la situation de l'établissement ou ces dentelles ont été confectionnées et a fait des vœux pour la prospérité. ...*(27). HH. KK. HH. zegden niet te weten wat het meest te bewonderen, of de fijnheid en de sierlijkheid der teekeningen van den heer Vandersijpt, of de weergalooze volmaektheid van de bewerking (28)

(22) Wegwijzer der Stad Gent en Provinciale Almanach van Oost-Vlaenderen 1854: Byzonderlyk wordt er onderwezen : 1° De samenstelling en uitvoering der verschillende soorten van teekeningen, gebruikt in de manufaktuer-nyverheid, namelyk de teekening voor de geweeffsels op tred-Jacquart- en andere getouwen; de teekening voor katoendrukken, de teekeningen voor kanten, borduerwerken, meubelpapieren, trypen, tapyten, enz.; 2° de kennis der spinbare oorstoffen; 3° de op kaartstelling en toebereiding der teekeningen voor kanten en borduersels; 4° het monteren en de toeschikking der getouwen voor de uitvoering der teekeningen.

Wij hebben geconstateerd dat de familienaam Vandersypt in de wegwijzers de ene maal met *t* op het einde, de andere maal zonder *t* opgegeven wordt. b.v. 1853 met *t*, 1854 en 1855 zonder *t*.

(23) Gazette van Gent 19-4-1854.

(24) Archief Stad Gent : reg. gemeenteraad nr. 53, zitting 15-4-1854.

(25) Gazette van Gent 19-4-1854.

(26) Hertog Leopold van Brabant (latere Koning Leopold II) huwde met Aartshertogin Maria Hendrika te Brussel op 22-8-1853.

(27) Archief Stad Gent : reg. gemeenteraad nr. 53, zitting 13-5-1854.

(28) Gazette van Gent 26-4-1854.

Het kleed kostte 20.000 F en het schepenkollege in zitting van 13-6-1854 gaf bevel de som uit te betalen au profit de Melle Virginie Vrancken, pour confection de la toilette en dentelles de Gand, offerte par la Ville à S.A.R. & I. Madame la Duchesse de Brabant (29)

De som was samengesteld als volgt :

un châle 6 m 80 centim. de circonférence	8000
16 aunes (30) pour volants de robe, 32 cm en hauteur	7000
20 aunes entre-deux, 14 cm en hauteur	1000
8 pièces formant le corsage de la robe	500
10 aunes pour garniture des manches, 12 cm en hauteur	700
une double berthe à triple rang de dentelle	1000
un mouchoir dont la batiste est faite au fuseau	1000
une coiffure à l'Espagnolle avec 2 pendants	800

	20000 F (31)

Ter gelegenheid van de 25e verjaring van zijn regering heeft de gemeenteraad van Gent Z. M. Leopold I met de koninklijke familie in 1856 te Gent uitgenodigd. Grootse feesten stonden op het programma (32) Alhoewel dit niet op het programma was voorzien, heeft Z. M. met de koninklijke familie op 1 september de weesschool van de Blauwe Meisjes bezocht. Dit was een uitzonderlijk evenement, doch er staat in het memorieboek van de E. Z. O.-L.-Vrouw-Visitatie slechts vermeld : *1 september 1856 hebben wij het bezoek ontvangen van Zijne Majesteit den Koning Leopold I en van de koninklijke familie (33).*

(30) aune = el = 0,77 m, 100 Belgische meters = 130 Gends ruwe lynw. ellen, 100 Gendsche ruwe Lynwaed-Ellen = 77 Belgische meters zoo als zy ter Merkt van Gend berekend worden (Wegwijzer der Stad Gent en Provinciale Almanach van Oost-Vlaenderen 1854).

(31) Gesch. Kongr. O.-L.-Vrouw-Visitatie, handschrift p. 44.

(32) VAN DOOSSELAERE I. S.: Herinnering aen de Feesten te Gent 31^{en} van Oogst en 1sten van Herfstmaend 1856 — Les Fêtes de Gand 31 Août et 1er Septembre 1856, Gent, 1857.

WEZE G.: XXVe Verjaring der Regering van Z.M. Leopold I, De Gentse Feesten, Een belangrijk " Gents dokument " op de Nationale Tentoonstelling " Leopold I en zijn tijd ", In het Koninklijk Paleis te Brussel 25 nov. 1965-28 febr. 1966, Georganiseerd door de regering ter gelegenheid van de 100e verjaardag van de dood van de Koning, OVZ 41e jg., nr. 3-4/1966, pp. 85-97.

(33) Gesch. Kongr. O.-L.-Vrouw-Visitatie, handschrift p. 45.

Doch : *Om half zes uer nanoen kwam zij (de Kon. familie) toe in het weezenhuis der Blauwe Meisjes, in de Onderstraet. De koninklijke bezoekers werden er ontvangen door de kommissie der burgerlijke godshuizen, vertegenwoordigd door de heeren de Smet-Grenier, A. van Lokeren, Hipp. van de Woestijne en van der Wee. Onder de damen, bemerkte men mevrouwen Delehaye, van de Woestijne, van der Wee en van Lokeren, die ook op de koninklijke familie wachtten.*

De moeder-overste der zusters van de Visitatie, die het gesticht bedienen, is den koning en de prinsen te gemoet gegaen, en heeft hun de kleine kantwerksters, te getalle van 500, voorgesteld. De Roodelyvekens hadden zich bij hunne gezellinnen de Blauwe Meisjes gevoegd. Al de kinderen juichten de koninglyke bezoekers toe en boden hun bloemen.

Z. M^{en} de prinsen bezochten de werkzalen, en betuigden hunne voldoening over de reinheid en de orde die er heerschten...

De hertog van Brabant bedankte de moeder-overste en de zusters over hare goede inzichten. « Wy weten, zegde hij, dat gij eene gunstige gelegenheid van de hand gewezen hebt om uwe nijverheid aen vreemdelingen af te staen; wij weten er u dank over en zullen altoos uw werk ondersteunen »(34).

Ook de hertogin van Brabant sprak tot de zusterkens, en zegde dat zij overal hunne kanten aanprees en altoos met voorliefde het schoone kleed droeg, haer door de stad geschonken en dat in de kantwerkschool van het gesticht verveerdigd was (35).

*De reporter van Le Bien Public weet eraan toe te voegen dat *La famille royale a longuement examiné les admirables dentelles confectionnées à l'hospice, d'après un nouveau système, qui a valu à la Communauté un brevet d'invention et une honorable distinction à l'Exposition universelle de Paris. Le Roi s'est arrêté quelques instants devant un carreau de dentelles que ne portait pas moins de 1500 fuseaux. Les princesses ont vivement admiré un magnifique volant destiné à une princesse de Russie* (36).*

Inderdaad drie jaar na de uitvinding was « la dentelle de Gand à réseau varié » ingestuurd bij de Internationale Tentoonstelling van Parijs 1855 en won er een medaille eerste klas van Napoleon III.

Een maand na het bezoek van de Koninklijke Familie ontving E. Z. Marie Joseph een vleierende brief waarin o.m. het verheugende nieuws was vermeld dat H.K.H. Maria Hendrika het hospices van de Blauwe Meisjes onder haar bescherming nam. Ze stuurde terzelfder tijd een som van 2.500 F waarover de overste naar goeddunken kon beschikken (37).

(34) Gazette van Gent 4-9-1856. Wie die vreemdelingen zouden zijn geweest is in het archief van de Kongr. van O.-L.-Vrouw-Visitatie niet te vinden.

(35) Gazette van Gent 4-9-1856.

(36) Gesch. Kongr. O.-L.-Vrouw-Visitatie, handschrift p. 45.
Le Bien Public 2-9-1856.

(37) Gesch. Kongr. O.-L.-Vrouw-Visitatie, handschrift pp. 45-46.

DE CALUWE R.: 300 jaar Visitatie-Documenten : nr. 4. Brief dd. 1-10-1856 van het kabinet van de Hertog van Brabant met de melding dat Hertogin Maria Hendrika het

Van de 2.500 F stichtte ze een fondatie van twee bedden voor weesjes en weerhield 450 F die ze onder de kinderen verdeelde. Het Bestuur der Burgerlijke Godshuizen dankte haar ervoor (38).

Met fierheid lieten de E. Zusters in de hoofding van hun facturen het patronaatschap aanbrengen en de medaille van Napoleon III afbeelden (zie afb. 6).

Dat de hertogin van Brabant degelijke propaganda voor de Gentse kant maakte, vinden we terug in de briefwisseling berustende in het archief van de Kongregatie van O.-L.Vrouw-Visitatie. Een paar voorbeelden :

29-10-1856: Brief (uittreksel) van E. Z. Marie Joseph aan Mme la Comtesse de Lannoy à Bruxelles : — melding van het opsturen van enkele tekeningen op vraag van Mevr. Delehaye in naam van S.A.I. Mme la Duchesse de Brabant pour les faire voir à S.M. la Reine d'Angleterre. Ces trois dessins sont nouveaux, ils n'ont été montrés à personne.

16-9-1857: Brief (uittreksel) van E. Z. Marie Joseph aan Mine la Comtesse Delannoy à Bruxelles : — melding van het bezoek van Madame la Grande Duchesse de Anjoie aan wie Son. Alt. I. & R. la Duchesse de Brabant de Gentse kant had getoond.

Zo geschiedde het ook, wanneer o.a.... twaalf vorstelijke persoonagien te Oostende verblijf hielden (39), dat op 9-9-1857 de Groothertogin Helena van Rusland die met een gevolg van vierentwintig personen de stad Gent bezocht (40), ook een bezoek aan de kantscholen in de Onderstraat bracht, omdat de Hertogin van Brabant haar het kanten kleed had getoond dat ze van de Stad Gent ten geschenke had gekregen (41).

Naast de aanbevelingen van de Hertogin van Brabant vormden zonder twijfel de uitnemende kwaliteit en de sierlijkheid van « la dentelle de Gand à réseau varié » de grondslag van de talrijke bestellingen.

hospies van de Blauwe Meisjes onder haar bijzondere bescherming neemt, SCHAKEL, Mededelingsblad van het Heemkundig Documentatiecentrum Sint-Amandsberg, jg. 3, nr. 3, 1973, pp. 9-10.

(38) Gesch. Kongr. O.-L.-Vrouw-Visitatie, handschrift p. 46.

DE CALUWE R.: 300 jaar Visitatie — Documenten : nr. 5. Brief dd. 11-10-1856 nr. 1867 van de Commissie der Godshuizen aan Zuster Virginie Vrancken, SCHAKEL, Mededelingsblad van het Heemkundig Documentatiecentrum Sint-Amandsberg, jg. 3, nr. 3, 1973, p. 10.

(39) Gazette van Gent 24-9-1857.

(40) Ibidem 10-9-1857.

(41) Gesch. Kongr. O.-L.-Vrouw-Visitatie, handschrift p. 46.

Écoles, sous le Patronage spécial de Son Altesse Impériale et Royale
MADAME LA DUCHESSE DE BRABANT
dirigées par les Soeurs de la Visitation
Dentelle de Gand
Brevetée de S. M. le Roi des Belges.

Exposition Universelle 1855
GANT

DUCHESSE DE BRABANT

Exposition Universelle 1855
GANT

Madame Brabant Dehaut En Courtoise
MARIE CORNÉLIS, Directrice des écoles dentellières, pour mode et livraison des
dentelles à gros dessins

N ^o	Mètres	Prix	
			Gand le 4 Juillet 1855

Protes
Cent

Afbeelding 6: hoofding van facturen voor levering van Gentse kant.
 Archief Kongergatie O.-L.-Vrouw-Visitatie

In algemene term wordt het kantwerk de Gentsche kant genoemd omdat dezelve te Gent werd uitgevonden... Onder andere schoone eigenschappen der Gentsche kanten, bemerkt men dat de traliën vierkant zijn en het platwerk of kantenlijnwaed, de ranken, bloemen en andere sieraden daarin de bevalligheid aen kunst en rijkdom paren (42).

L. PAULIS stipt aan : « *Très belles aussi, mais d'une fabrication qui semble n'avoir eu qu'une durée assez éphémère, sont les dentelles dites « de Gand », datant de 1850-1860. Ce sont des dentelles à fils coupés, sans aucun relief, d'une texture remarquablement ferme et régulière. Les beaux « toilés » sont mis en valeur par un fin réseau tressé à mailles carrées, analogue à celui qu'utilisaient à ce moment les dentelles dites « Valenciennes d'Ypres ».*

Le dessin marque les caractères de son temps; il est généralement composé d'éléments floraux, « au naturel », agencés sur une base d'ornements comme en usait le style du Second Empire. Les dentelles de Gand comptent parmi les plus remarquables du XIXe siècle (43).

Inderdaad, de ontwerptekeningen voor Gentse kant die we mochten zien in de kollektie van de Kongregatie van de E. Z. O.-L.-Vrouw Visitatie, munten uit door sierlijkheid, bevalligheid, technische vaardigheid en rijkdom aan inspiratie. Ze zijn zonder twijfel van de hand van de Heer Fr. VANDERSYPT, zie p. 16. We verstrekken een paar rekeningen uit de gedeeltelijke nog voorhanden zijnde boekhouding (44) om aan te tonen dat de Gentse kant tot ver over onze grenzen verspreid was en misschien nog is.

28- 9-1855: *Madame la Comtesse Octavie Ilinska, domicile en Russie, Elsciluy Ostrog à Octavine, gouvernement de Volhynie par Breslany Varsovie, a payé le 28 septembre la somme de 1.000 Fr à compte d'une somme de 1.850 Fr pour des dentelles à lui livrer environ à 3 mois.*

27-10-1856: *Reçu par l'entremis de Monsieur le Sénateur Martens la somme de 350 Fr qui lui était envoyé par Monsieur Ladislos, Comte Esterhazi de la part de son Altesse le Prince de Lichtenstein pour une berthe en dentelle de Gand, que Madame Octavie, Comtesse Ilinska, avait emporté lors de son voyage à Gand.*

16- 9-1857: *Sa Majesté la Reine d'Angleterre*
Doit pour : *trois volants*
 un écharpe
 garniture de corsage
 barbes (45)
 mouchoir

15.000 Fr

(42) STEYAERT J. J.: Volledige beschrijving van Gent, Gent, 1857, p. 44.

(43) PAULIS L. Mme : Pour connaître la dentelle, Anvers, 1947, p. 97.

(44) Archief Kongr. O.-L.-Vrouw-Visitatie.

(45) barbes = mutsenbinders, kanten slippen aan mutsen.

? - 9-1857: Encaissé un effet de 153 Fr de F. Cornelis pour compte de Mathilde sur Mr Schodts à Anvers, datée à New-York le 16 août 1857.

E. Z. Marie Joseph (Virginie Vrancken) overleed na een pijnlijke ziekte op 11 februari 1858 in de leeftijd van 46 jaar (46). Voor de finishing touch van het kantwerk had ze steeds zelf ingestaan. Het onverwacht vroegtijdig overlijden zal aan haar opvolgster(s) heel wat kopbrekens hebben bezorgd om de aan gang zijnde bestellingen tot een goed einde te brengen.

Het oktrooi ging over op E. Z. Marie Chantal (Marie Joseph Cornelis) (47) die het nog hetzelfde jaar op 23-6-1858 verkocht aan E. Z. Ambrosia (Maria Missiaen) voor 600 F(48)

Het teamwork van de meisjes der Sint-Jozefschool met de Blauwe Meisjes kreeg een gevoelige deuk wanneer het stadsbestuur van Gent in 1864 besliste de Blauwe Meisjes aan de zorgen van de E. Z. van O.-L.-Vrouw-Visitatie te onttrekken. Kanunnik H. Fr. BRACQ, de geestelijke leider van de Kongregatie, die het inzicht van het Bestuur der Burgerlijke Godshuizen over de samensmelting van de Blauwe Meisjes met de Rode Lijvekens had vernomen, had aan alle gemeenteraadsleden een gedrukte brief gestuurd met verwijzing naar de waardevolle prestaties der E. Z. van O.-L.-Vrouw-Visitatie in het verleden voor de Blauwe Meisjes met het verzoek om op het voorstel van het anti-klerikaal Bestuur der Burgerlijke Godshuizen niet in te gaan (49). Er kwam geen gunstig gevolg.

In de gemeenteraadszitting van 26-3-1864 gaf de Heer Albert Colson lezing van het verslag *sur la proposition de la commission des hospices civils concernant la réunion de l'orphelinat des filles bleues à celui des corsets rouges. Na discussie.., le Conseil, à l'unanimité, moins Mr Le Bègue.. adopte les conclusions du rapport des commissions réunis, présenté par l'honorable Mr Colson*, en het was een voldongen feit. *Après ce vote Mr Frédéricq appelle l'attention de qui de droit sur le temps considérable que les orphelins sont à passer à la confection*

(46) Gesch. Kongr. O.-L.-Vrouw-Visitatie, handschrift p. 46.

(47) Ibidem p. 46.

DE CALUWE R.: 300 jaar Visitatie — Documenten : nr. 6. Bevestiging dd. 3-4-1858 nr. 2103, 1533 door Min. van Binnenlandse Zaken van ontvangst van een akte waarbij het oktrooi wordt overgedragen aan de nieuwe overste Zuster Marie Joseph Cornelis en gericht aan notaris J. Lammen, Gent, SCHAKEL, Mede-delingsblad van het Heemkundig Documentatiecentrum Sint-Amandsberg, jg. 3, nr. 3, 1973, p. 11.

(48) Gesch. Kongr. O.-L.-Vrouw-Visitatie, handschrift p. 46.

DE CALUWE R.: 300 jaar Visitatie — Documenten : nr. 10. Akte waarbij het oktrooi door Zuster Cornelis aan Zuster Missiaen wordt verkocht, SCHAKEL, Mededelingsblad van het Heemkundig Documentatiecentrum Sint-Amandsberg, jg. 3, nr. 3, 1973, p. 15.

(49) Brief 2-3-1864 van Kanunnik H. Fr. Bracq aan de Gemeenteraad betreffende de ontworpen afschaffing van het Wezenhuis der Blauwe Meisjes, gedrukt eks. in archief van de Kongr. O.-L.-Vrouw-Visitatie.

Idem als bijlage VI bij de POTTER Frans, Gent van den oudsten tijd tot heden, deel VI, pp. 499-503.

Après ce vote Mr Frédéricq appelle l'attention de qui de droit sur le temps considérable que les orphelins sont à passer à la confection des dentelles. Mr A. Du Bois à cette occasion donne lecture de quelques passages d'un rapport du médecin de l'un des orphelinats qu'il s'agit de réunir et de reglements qui signale les funestes effets de ce genre de travail trop prolongé (50).

In de gemeenteraadszitting van 19-11-1864, na lektuur van het verslag door de Heer Laurent van *la commission de l'instruction publique et des beaux arts*, werd beslist : *Il sera établi une école payante pour garçons dans le local occupé actuellement par les orphelines dites filles bleues (51)* . De Blauwe Meisjes verhuisden naar hun nieuwe verblijfplaats op Kerstavond 1864(52)

Door het wegvallen van de Blauwe Meisjes verminderde vanzelfsprekend de produktiviteit bij de E. Z. van O.-L.-Vrouw-Visitatie. Op dat tijdstip was het nog niet zo erg want sedert een paar jaar, vanaf 1862, was er een laagconjunktuur in de kantnijverheid ingetreden, *de kostelijke kanten worden niet meer gevraagd en slechts die voor de konfektie hebben nog eenigen aftrok (53).*

Met deze crisis kwam de belasting waarmede de kantscholen waren belast en die de kostprijs van de kant beïnvloedde, op het voorplan. Vooral de kantscholen bestuurd door religieuzen uit West-Vlaanderen verzetten zich tegen het betalen van de belasting. Nadat hun protesten door de Bestendige Deputatie waren verworpen en door het Verbrekingshof waren afgewezen, kwam het tot een interpellatie in de Kamer van Volksvertegenwoordigers. Na discussie met pro en contra maakte de Minister van Financiën er zich van af met te verklaren *dat de belasting der kantscholen reeds bestond onder de voorgangers van het gouvernement, die tot eene andere denkwijze behoorden, en wy hebben enkelyk de dwalingen onzer voorgangers gevolgd (54).*

In verband met de produktiviteit is nog aan te stippen dat we in de periode gekomen waren dat, door controle van de plaatselijke overheid en de toezichters door het staatsbestuur aangesteld, aan de verordeningen vervat in de wet van 23-9-1824 op het lager onderwijs (55) maar moeilijk of niet meer kon worden ontsnapt. Meer aandacht diende te worden besteed aan het lezen, het schrijven,

(50) Archief Stad Gent : reg. gemeenteraad nr. 58, p. 88.

Zie ook : STEELS M.: De kantwerkscholen in Oost-Vlaanderen en te Gent in de 19e eeuw, Gendtsche Tydinghen, jg. 2 nr. 5, mei 1973, pp. 97-103.

(51) Archief Stad Gent : reg. gemeenteraad nr. 60, p. 60.

(52) LAVAUT J. B.: Leven van Zijne Doorluchtige Hoogweerdigheid Henricus Franciscus BRACQ, XXIIen Bisschop van Gent, Gent, MDCCCLXXXIX, p. 44.

(53) Gazette van Gent 2-4-1862.

(54) Ibidem 8-6-1862: verslag zitting 6-6-1862 Kamer van Volksvertegenwoordigers. MARTOU E.: Ecoles dentellières — Droit de patente — Consultation, Courtrai, Gernay 1 d., 240, 46 pp.

(55) VANDEWALLE L.: Schets van Belgies Toestand met betrekking tot de staetkunde,

de grondbeginselen van de Vlaamse of Franse taal dit naar gelang van de streek, de grondbeginselen van rekenkunde, enz. Het beoefenen van het handwerk mocht slechts een beperkte tijd in beslag nemen, wat voor gevolg had dat de produktiviteit van de Sint-Jozefschool steeds meer en meer afnam.

Niettegenstaande die handicap werkte de kantschool in gematigd tempo verder, want er waren nog altijd adellijke families en rijke kooplui die klinkende goudfranken wilden besteden aan « *la dentelle de Gand à réseau varié* ».

Daar het aantal kinderen in de Sint-Jozefschool steeds meer en meer verminderde werd de produktie van zo gegeerde Gentse kant ten slotte stopgezet. In welk jaar precies is in het archief van de Kongregatie van O.-L.-Vrouw-Visitatie niet terug te vinden. Wij vermoeden dat dit omstreeks 1867 moet zijn gebeurd.

Behalve in het patrimonium van de E.Z. van O.-L.-Vrouw-Visitatie zal men thans weinig of geen « *dentelle de Gand à réseau varié* » meer vinden. Over een specimen van echte Gentse kant, o.a. van een albe, tentoongesteld op de geschiedkundige tentoonstelling « Driehonderd jaar Visitatie » op 28 en 29 april 1973 in de Kapittelzaal van het klooster Gent-straat 3 te Sint-Amandsberg, verstrekte Mevr. Lea VAN DIJK-VAN HOOREN, eerste lesgeefster van de Kantwerkstersklub Sint-Katelijne van de Koninklijke Bond der Oostvlaamse Volkskundigen, ons de nodige uitleg.

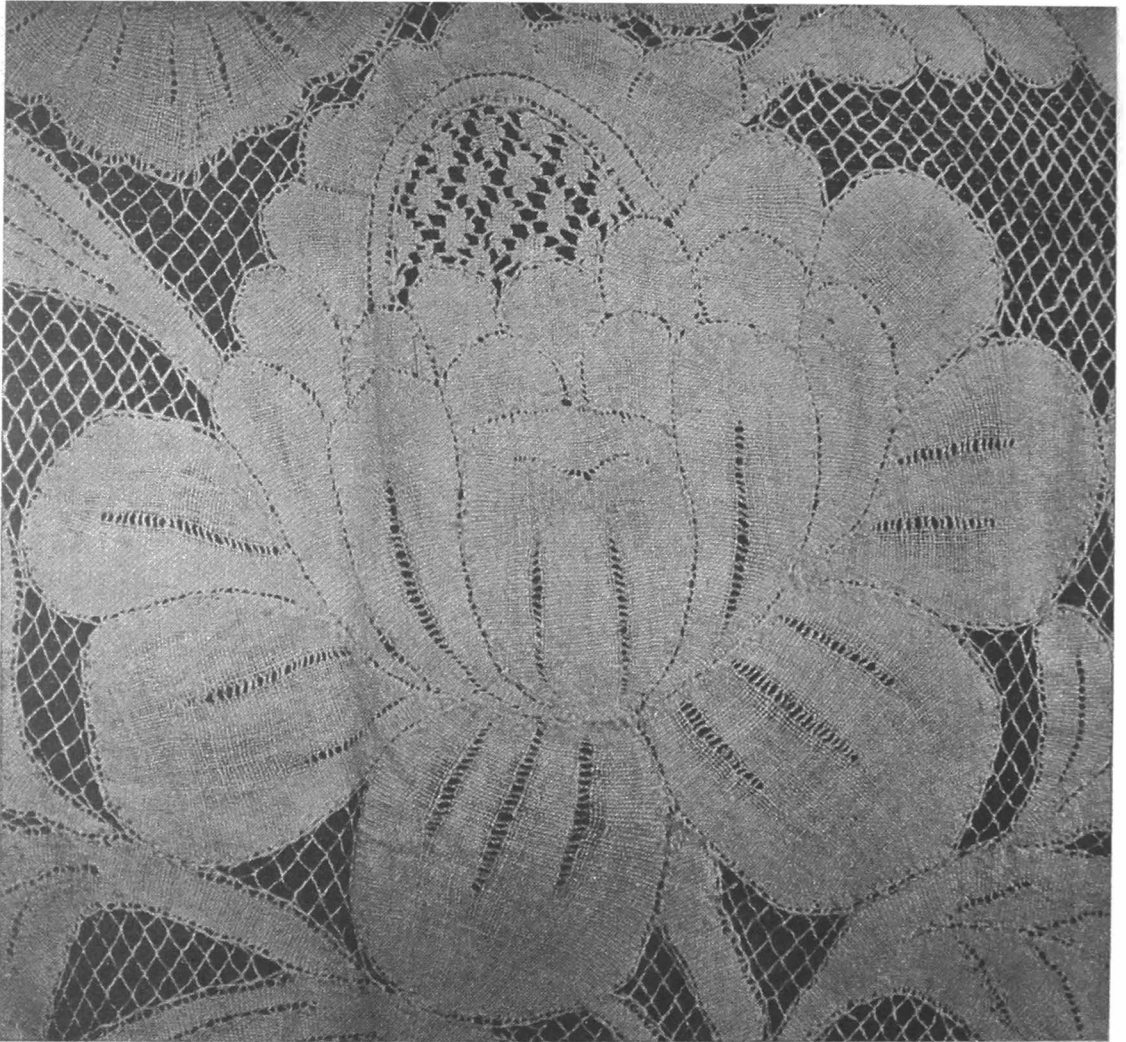
Aan de hand van de vijf detailfoto's op volgende bladzijden zijn we aldus in staat enkele kenmerken van de Gentse kant aan te tonen.

Afbeelding 7: Ensemble Albe met Gentse kant.

Foto: F. Vergauwe, Ertvelde.

In de kant van deze albe zien wij afzonderlijk gekloste motieven, uitgevoerd in dicht linnenwerk, die aan elkaar verbonden zijn door diverse gronden. Iedere bloemtros, omlijst door een Valenciennestralie (hier de Ieperse met vierkante maas), komt prachtig tot zijn recht. Hij is gevat in een médaillon, gevormd door schelpen en asymmetrische ranken, stijl Lodewijk XV. Verder werd als grond ook gebruik gemaakt van stropkantmotiefjes en van spinnegrond. Alleen in de uitgeschulpte boord en in het hart van sommige bloemknopjes komt halffinnen voor.

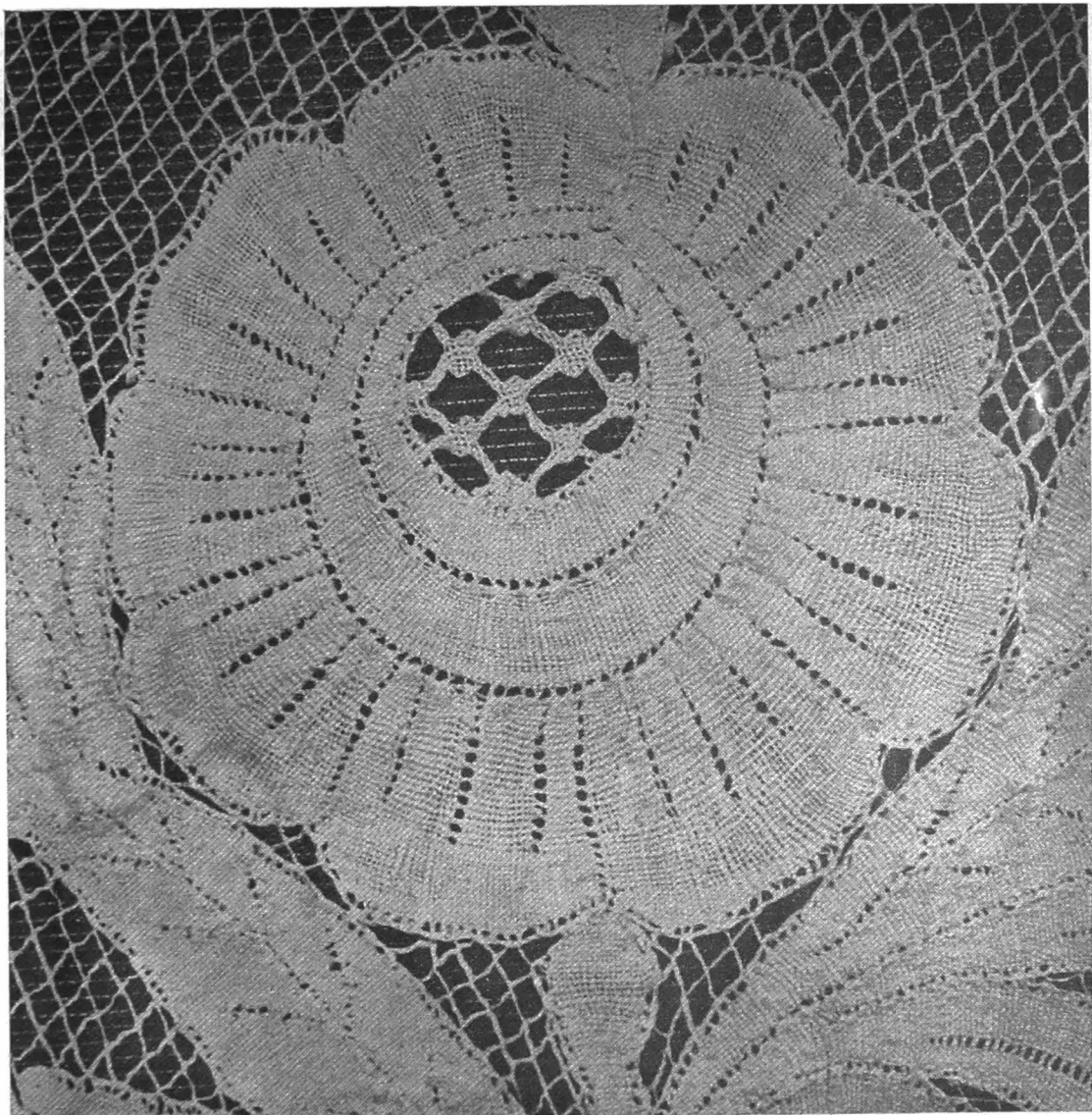

Afbeelding 8: detail bloem (middenmotief)

Foto: F. Vergauwe, Ertvelde

De afzonderlijk gekloste blaadjes in vol linnenwerk met openluchtjes vormen een bloem. De scheiding tussen de blaadjes zijn uitgevoerd door aanhakingen. Het bloemenhartje werd gemaakt in een stropkantmotiefje. De afzonderlijk gekloste motieven zijn door een Valenciennes-tralie met vierkante maas (de Ieperse) aan elkaar verbonden.

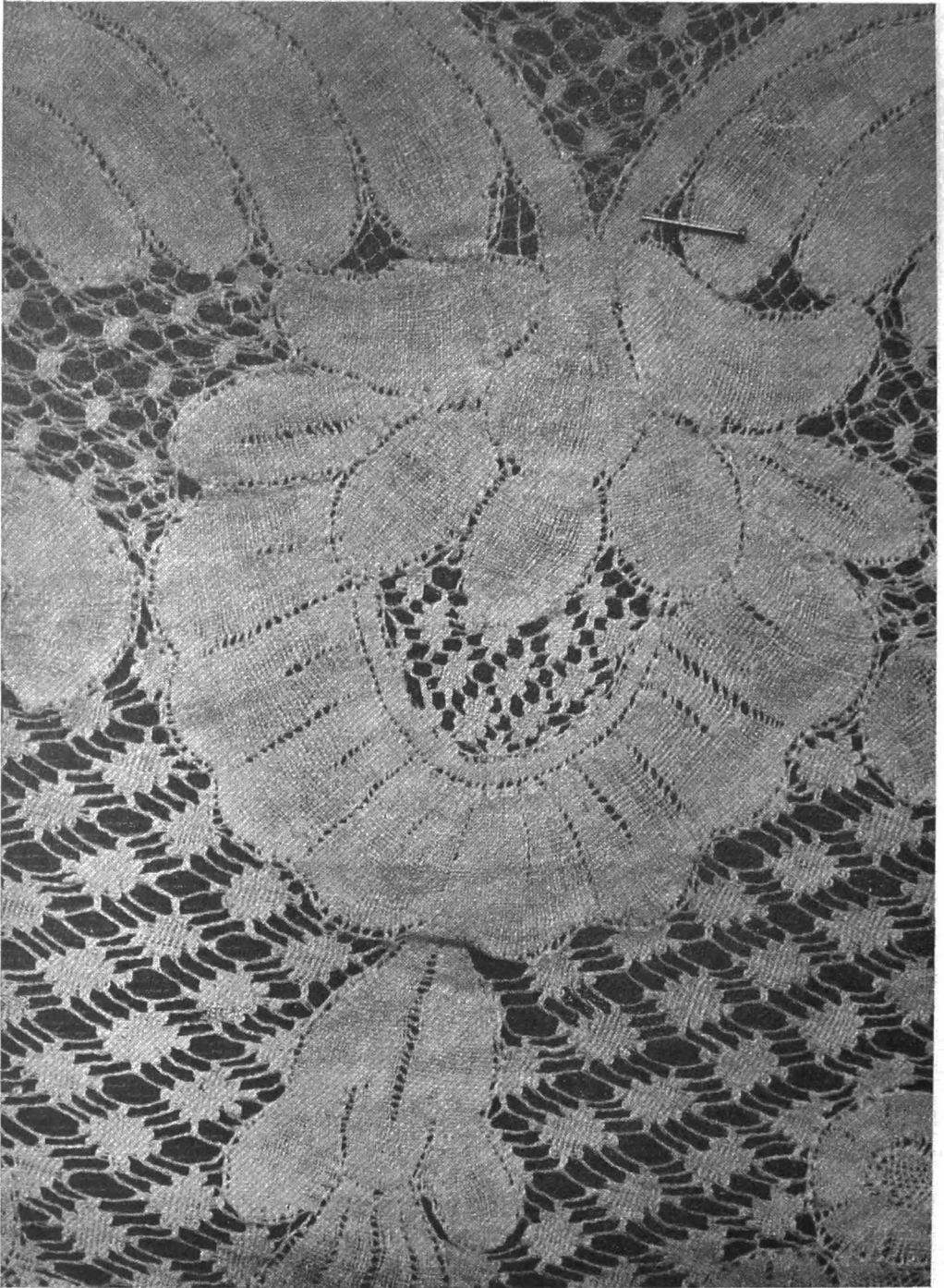
Een zeer bedreven en ervaren kantwerkster bracht een persoonlijke interpretatie van de uitvoering.

Afbeelding 9: detail bloem met hartje (in linker- en rechtermotief)

Foto: F. Vergauwe, Ertvelde

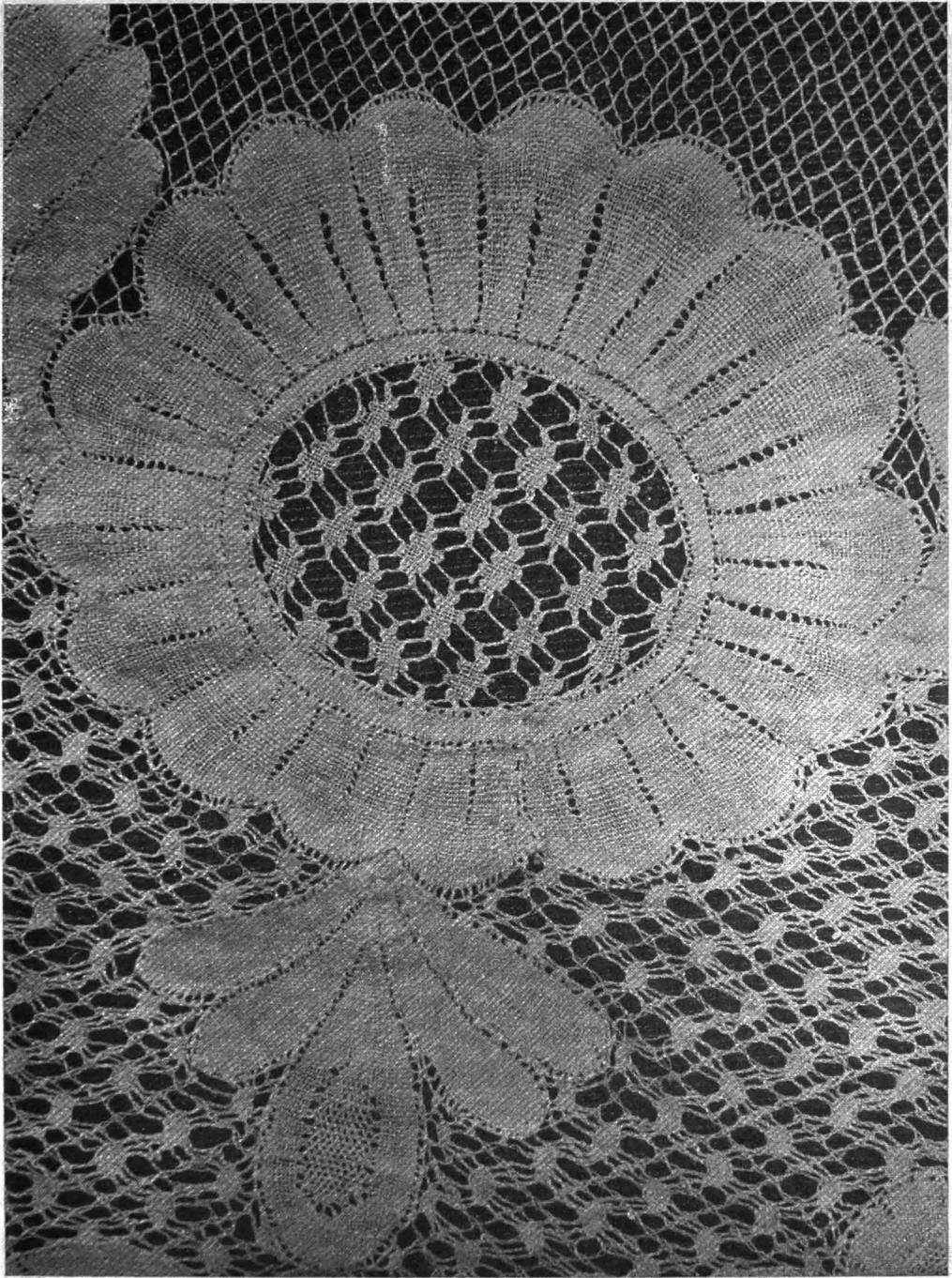
De bloem is in vol linnenwerk, de scheiding tussen de bloemblaadjes is uitgevoerd door openluchtjes en door aanhakingen. Het bloemenhartje heeft een Rijzelse grond. De afzonderlijk geklote motieven zijn aan elkaar verbonden door een Valenciennestralie met vierkante maas (de Ieperse).

Afbeelding 10: detail van bloem in de boord.

Foto: F. Vergauwe, Ertvelde

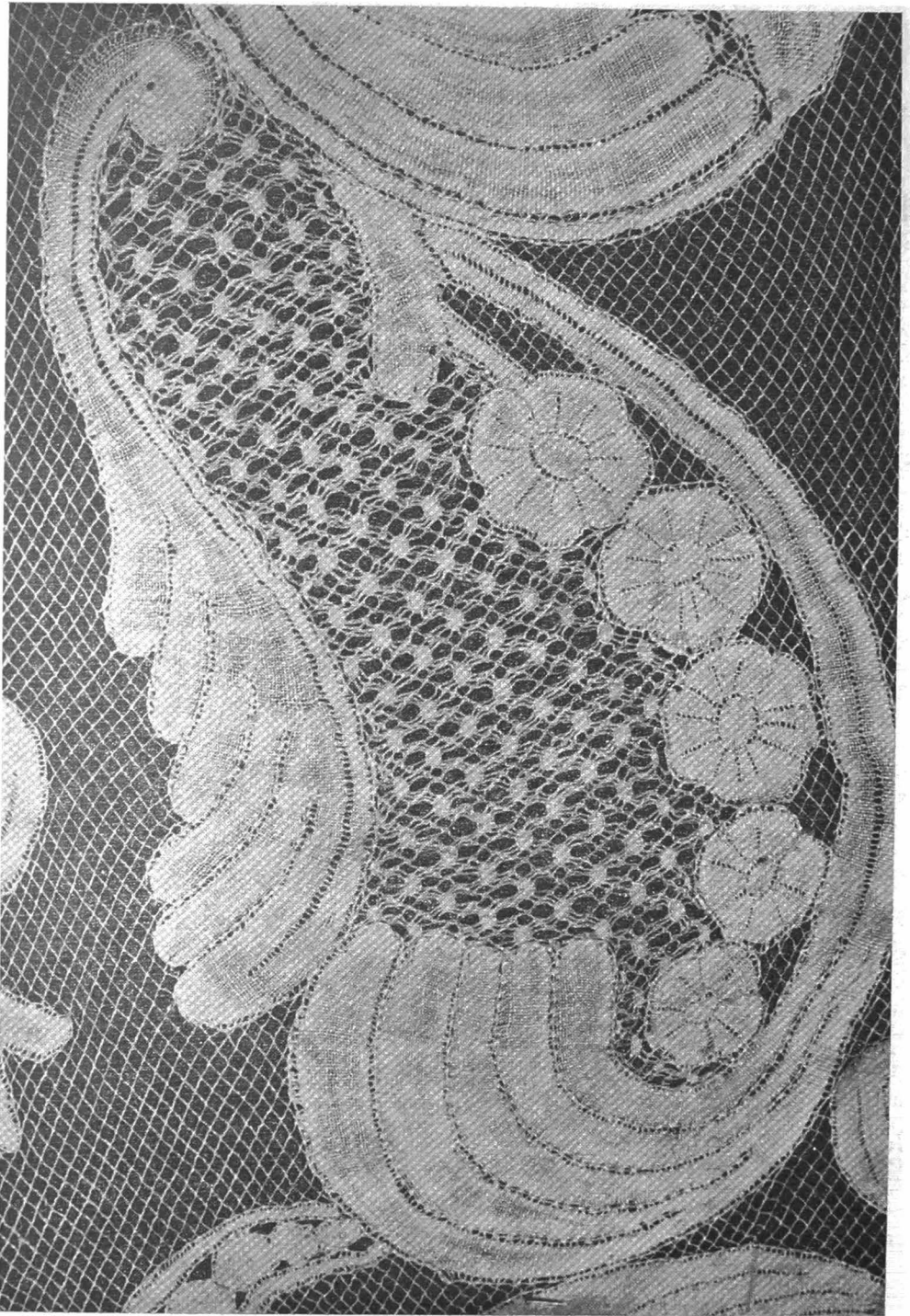
De bloem is in vol linnenwerk, de scheiding tussen de bloemblaadjes is uitgevoerd door openluchtjes en door aanhakingen. Het bloemenhartje heeft een stropkantmotief. De afzonderlijk gekloste motieven zijn eveneens door stropkantmotiefjes met elkaar verbonden. In de hoek onderaan rechts zien we een gedeelte van de boord uitgevoerd in halfinnen.

Afbeelding 11: detail van bloem in de boord

Foto: F. Vergauwe, Ertvelde

Het hart van de bloem is uitgevoerd met een stropkantmotiefje, zie ook afb. 10. Het hartje van het bloemknopje is in halfinnen uitgewerkt. In de hoek onderaan rechts zien we een gedeelte van de boord eveneens uitgevoerd in halfinnen. De afzonderlijk gekloste motieven zijn aan de onderzijde van de bloem met een spinnegronde en aan de bovenzijde met een Valenciennes-tralie met vierkante maas (de Ieperse) aan elkaar verbonden.

Afbeelding 12: detail schelpen

Foto: F. Vergauwe, Ertvelde

De blaadjes van de sierlijke ranken die de schelp vormen, zijn zoals de bloemen, in vol linnen gewerkt, de nerven zijn aangetoond door open-luchtjes of aanhakingen, zie ook afb. 8. De afzonderlijk gekloste motieven zijn aan elkaar verbonden door een Valenciennestralie aan de buitenzijde van de schelp en door een spinnegronde binnenin de schelp.

De Gentse kant is gekenmerkt door afzonderlijk gekloste motieven waarbij met een persoonlijke interpretatie van de ontwerpster de techniek van het fijne bloemwerk is toegepast. De motieven bestaande uit sierlijke bloemen en blaadjes zijn hoofdzakelijk in dicht linnenwerk uitgevoerd, er wordt heel weinig half-linnen gebruikt. De bloemhartjes zijn niet altijd met de traditionele gronden van het fijne bloemwerk gevuld. De nerven en de scheidingen in blaadjes en bloemblaadjes zijn verwezenlijkt door openluchtjes en aanhakingen.

Om de motieven tot één geheel te verbinden werden verschillende gronden gebruikt zoals Valenciennestralie met vierkante maas (de Ieperse), stropkantmotiefjes als grond, spinnegrond, Parijse grond en Mechelse tralie. Vandaar de benaming «dentelle de Gand à réseau varié».

Om de verschillende motieven aan elkaar te verbinden werden deze op de tekening gelegd. Met de haakpen werden de draden aan de motieven gehecht en de gekozen grond uitgewerkt, éénmaal de bepaalde ruimte gevuld, werden de draden aan een ander motief vastgehecht en afgeknoopt. Op die manier verkreeg men op een betrekkelijk korte tijd een kant van elke vorm en afmeting.

Bij het afsluiten van deze studie over de Gentse kant past het hulde te brengen aan de E. Zusters van de Kongregatie van O.-L.-Vrouw-Visitatie, aan de kinderen van de Sint-Jozefschool en aan de Blauwe Meisjes die deze mooie Gentse kloskant met zoveel vaardigheid en geduld hebben vervaardigd.

Moge deze bijdrage de leden van de Kantwerkstersklub Sint-Katelijne ertoe aanzetten het kantwerken als zinvolle vrijetijdsbesteding, met evenveel geduld, kunstzin en volharding te beoefenen en... te blijven beoefenen !

LA DENTELLE DE GAND

La dentelle dont on n'entend plus parler est la dentelle de Gand, répondant à l'appellation officielle de « dentelle de Gand à réseau varié ». Cette dentelle indissolublement liée à la Congrégation de Notre Dame de la Visitation fut créée dans les circonstances suivantes.

La Direction des Hospices Civils avait placé en 1805 les orphelines, les Filles Bleues, établies rue Basse dans le « Braem » ou « Wulfaert Vilainsteen » (Château Braem ou Wulfaert-Vilain) à Gand, sous la direction des Rev. Soeurs de Notre Dame de la Visitation.

Vers cette époque, l'industrie dentellière se trouvait dans une période de crise. Les dentellières et les écoles de dentellerie subissaient les conséquences de la Révolution Française qui ruina la noblesse et l'église, ce qui entraîna presque la disparition du faste et de l'apparat.

D'autre part, c'est vers 1819 que fut introduit en Flandre, le tulle mécanique. Le réseau uni fait aux fuseaux pour la dentelle à l'aiguille, ne devait dès lors plus être travaillé aux fuseaux que rarement ou plus du tout. Jacquard inventa en 1837 le tulle brodé et ouvrit ainsi la voie aux dentelles artificielles. Vers 1840 l'évolution de la mode amena la disparition des ornements en dentelles pour chemises d'hommes.

En cette période de décadence de la dentelle, les Rev. Soeurs de Notre Dame de la Visitation avaient encore créé une école Saint Joseph pour enfants pauvres dans les locaux du « Graaf de Jonghesteen », située juste à côté de l'école des Filles Bleues, rue Basse.

Lorsqu'en avril 1850 la Rev. Soeur Marie Joseph (Virginie Vrancken) fut promue directrice des deux instituts, les moyens d'existence de l'école Saint Joseph étaient menacés et l'activité de l'école des Filles Bleues fortement réduite. Pour sortir de l'impasse, il fallait trouver quelque chose.

La Rev. Soeur Marie Joseph réussit à concevoir une nouvelle méthode pour la composition d'un ensemble de dentelles qu'elle appela « la dentelle de Gand à réseau varié ».

Un brevet n° 1533/6592 accordé le 28-10-1852 reconnaît officiellement cette dentelle de Gand comme produit de l'école Saint-Joseph.

Son invention ne concernait nullement la production d'un nouveau genre de

dentelle comme tel, mais la façon de composition d'un ensemble de dentelles au moyen d'un réseau de structure différente. La production de la dentelle de Gand était basée sur un travail d'équipe. Chaque jeune fille travaillait indépendamment de l'ensemble, à d'un des nombreux motifs, lesquels, après achèvement étaient assemblés pour former un ensemble pouvant recevoir une forme quelconque et atteindre des dimensions quelconques. En outre, ce procédé avait encore l'avantage que lors des périodes de basse conjoncture, on pouvait produire aux fuseaux des éléments de réserve, de sorte qu'il était possible d'écourter le délai des livraisons ultérieures.

La dentelle de Gand acquit une grande renommée et fut très appréciée dans les milieux de la noblesse après la confection d'une robe en « dentelle de Gand à réseau variée » que la ville de Gand offrit au Duc Léopold (le futur Roi Léopold II) et à l'Archiduchesse Marie Henriette à l'occasion de leur mariage, somptueux vêtement confectionné par les Rev. Soeurs, les enfants de l'école Saint Joseph et les Filles Bleues.

L'Archiduchesse Marie Henriette fut si satisfaite de ce vêtement qu'elle ne manqua pas de faire de la propagande pour la dentelle de Gand et qu'elle prit l'hospice des Filles Bleues sous sa haute protection. Grâce à son action de nombreuses commandes furent assurées.

La Rev. Soeur Marie Joseph décéda en 1858 à l'âge de 46 ans. C'est elle qui assura toujours l'achèvement des travaux.

Le travail en équipe des enfants de l'école Saint Joseph et des Filles Bleues reçut en 1864 un coup dur lorsque l'Administration Communale prit la décision, de retirer l'éducation des Filles Bleues aux soins des Rev. Soeurs de Notre Dame de la Visitation. A cette époque ceci n'était pas encore grave, parce qu'en 1862 commença une période de basse conjoncture pour l'industrie dentellière. Mais on était aussi arrivé au moment où il n'y avait plus question d'échapper aux prescriptions de la loi du 23-9-1824 relatives à l'enseignement. Le temps consacré aux travaux manuels ne pouvait dépasser un temps déterminé, ce qui amena une diminution progressive de la productivité de l'école Saint Joseph. Comme le nombre d'élèves diminuait de plus en plus, la production de la dentelle de Gand prit fin vers 1867.

La dentelle de Gand se caractérise par la confection séparément des motifs de dentelles aux fuseaux appliquant la technique de la fine dentelle fleurie. Les motifs de fleurs et de feuilles décoratives sont principalement exécutés en toilé serré. On utilise très peu le toilé grillé. Les coeurs des fleurs ne sont pas toujours réalisés au moyen des réseaux traditionnels de la fine dentellerie fleurie. Les nervures et les séparations en feuilletes et pétales sont réalisées par des petits

ajours et des crochetages. Pour l'assemblage des motifs en un seul ensemble on utilisa des réseaux divers comme le réseau de Valenciennes à mailles carrées (d'Ypres), le réseau à motifs en toilé, le réseau nommé la toile d'araignée, le réseau de Malines, le réseau de Paris. De l'utilisation de ces divers réseaux résulte la dénomination de « la dentelle de Gand à réseau varié ».

LIJST VAN DE AFBEELDINGEN

1 Blauw meisje	107
2 Beschrijving samenstelling van de Gentse kant	111
3 Oktrooi voor " la dentelle de Gand à réseau varié " — le blad	113
4 Idem — 2e blad	114
5 HH. KK. HH. De Hertog en de Hertogin van Brabant	115
6 Hoofding van fakturen voor levering van Gentse kant	120
7 Ensemble Albe met Gentse kant	125
8 Detail bloem, middenmotief	126
9 Detail bloem met hartje, in linker- en rechtermotief	127
10 Detail van bloem in boord	128
11 Detail van bloem in boord	129
12 Detail schelpen	130